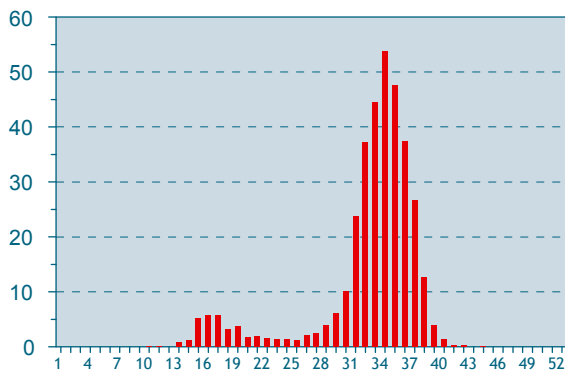

Reuzenster op steeds meer plaatsen gezien. Meers (Li), 30 april 2012. Foto: Ran Schols.

Reuzensterns op slaapplaatsen: het liefst tot de knietjes in het water

Om Reuzensterns te zien moet je eind augustus naar de Friese IJsselmeerkust; althans, zo gold dat heel lang. Tegenwoordig wordt deze stoere stern in veel meer gebieden gezien, om bij te tanken van de lange trip tussen de kusten van de Oostzee en West-Afrika. Het Lauwersmeergebied is tegenwoordig een belangrijke pleisterplaats, maar ook in de IJsseldelta, de Veluwerandmeren, het IJmeer en de Kwade Hoek worden jaarlijks meerdere Reuzensterns gezien. 's Avonds concentreren ze zich op een handvol slaapplaatsen. Ze zijn nogal kieskeurig in hun keuze voor de slaapplek: het liefst een onbegroeide zandplaat, met daarop een dun laagje water. Daar voelen ze zich veilig zonder risico voor een natte buik. Neemt de Reuzenstern toe als pleisteraar, of is het aantal pleisterplaatsen toegenomen? Om daarachter te komen zit er maar één ding op: gelijktijdig alle slaapplaatsen tellen. Dat is precies wat Sovon sinds 2007 organiseert.

Figuur 1. Het gemiddeld aantal Reuzensterns per week in de jaren 1989-2008 (gemiddelde van de gesommeerde weekmaxima per gebied, week 34 = 20-26 augustus). Data van Sovon-BSP en Waarneming.nl.

Voorkomen in Nederland

Reuzensterns worden van begin maart tot eind oktober in Nederland gezien. De aantallen in het najaar liggen vele malen hoger dan in het voorjaar, en het maximum valt in de tweede helft van augustus (figuur 1). In grofweg zes regio's pleisteren in het najaar regelmatig Reuzensterns (figuur 2). De belangrijkste gebieden zijn de Friese IJsselmeerkust, het Lauwersmeergebied en de IJsselmonding (Ketelmeer/Vossemeer). Voor deze gebieden zijn ook Natura-2000 doelen voor de Reuzenstern opgesteld, zowel voor de foerageer- als slaapplekfunctie. Recent duiken pleisterende Reuzensterns ook met regelmaat op in de Veluwerandmeren, Zuidlaardermeer, IJmeer en Kwade Hoek/Haringvliet/Philipsdam. Voorheen goede gebieden als de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen hebben aan belang ingeboet.

Tellen op slaapplaatsen

Het aantal Reuzensterns per gebied bepalen, gaat het best via slaapplekstellingen. Door alle slaapplekstellingen gelijktijdig te tellen, kunnen we de landelijke aantallen vaststellen. Dat gelijktijdig tellen is noodzaak. De ene nacht kunnen de vogels zomaar op een andere slaapplek zitten dan de nacht ervoor of erna. Om die reden worden elk jaar vanaf half augustus drie opeenvolgende vrijdagavonden geprikt om de slaapplekstellingen te tellen. Tot nu toe bevestigen de drie belangrijkste gebieden hun speciale Natura 2000-status: met name de Friese IJsselmeerkust en het Lauwersmeergebied zijn regelmatig goed voor zo'n 30-50 vogels. In de IJsselmonding blijven de aantallen recent wat achter, al vertoeven er overdag nog vaak grote groepen. Tot nu toe kwam het simultaan getelde maximum nog nooit boven de 100 vogels uit (tabel 1).

Tellingen in 2011

De vrij constante aantallen over de afgelopen vijf jaar doen vermoeden dat de teljaren

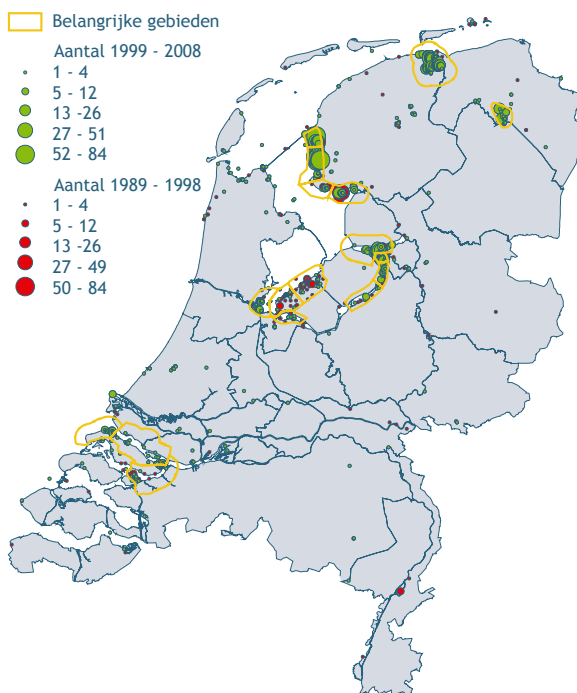
bijna inwisselbaar zijn. Niets is minder waar. Door wisselende waterstanden ziet elk jaar er anders uit, en zelfs binnen een seizoen zijn de verschillen soms groot. Het meest recente seizoen van 2011 is hiervan een mooi voorbeeld. Tijdens de drie simultaanstellingen op 19 augustus, 26 augustus en 2 september zijn resp. 78, 82 en 79 vogels geteld (tabel 2). Het verschil bedraagt slechts 4 vogels in drie weken tijd, maar als we per gebied kijken is de variatie veel groter. In verschillende gebieden zijn soms groepen van meer dan 30 vogels geteld, maar op andere momenten helemaal niets.

Lauwersmeergebied en Friese IJsselmeerkust

Het Lauwersmeergebied en de Friese IJsselmeerkust staan vrijwel elke telling garant voor flinke aantallen. Zo'n 30-40 vogels op één slaapplek is daar geen uitzondering (maximum in 2011: 37 ex. op 2 september in de Workumerwaard). De uiteindelijke slaapplek hangt af van de waterstand, die weer samenhangt met de heersende windrichting. Zo stuwt een matige westenwind het water in het IJsselmeer aan de Friese kant enkele decimeters omhoog. Hierdoor lopen sommige zandplaten zo ver onder dat Reuzensterns er niet meer kunnen staan. Om die reden wisselen Workumerwaard en Gaastwad elkaar af als favoriete plek. In het Lauwersmeergebied is hetzelfde het geval. Achter de Zwartens is de hoofdslaapplek, maar als de waterstand daar niet optimaal is vliegen de vogels (vaak pas in de schemer!) alsnog naar de Friese waddenkust bij Paesens. Deze plek lijkt steeds belangrijker te worden voor slapende Reuzensterns.

IJsselmonding

Opvallend genoeg ontbraken in 2011 slaapplekstellingen in het Ketelmeer en Vossemeer. In 2007 en 2008 sliepen hier nog flinke groepen, maar kennelijk is het in korte tijd

Figuur 2. Verspreiding van pleisterende Reuzensterns in het najaar in de recente 10 jaar (groen) en de 10 jaar daarvoor (rood). De belangrijkste gebieden zijn geel omlijnd.

Slaapplaats Reuzensterns,
Workumerwaard 13 september 2006.
Foto: Trinus Haitjema.

onaantrekkelijk geworden om er te overnachten. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het begroeid raken van de eilanden in het Ketelmeer. Overdag worden er nog wel regelmatig groepen Reuzensterns gezien. Het vermoeden dat deze vogels overnachten aan de Friese IJsselmeerkust wordt gevoed door waarnemingen op de trekpost Ketelbrug/Kamperhoek. Hier passeren zowel 's ochtends als 's avonds Reuzensterns. Bedenk daarbij dat de afstand vanaf het Ketelmeer tot de dichtstbijzijnde slaapplaats Steile Bank zo'n 30 km bedraagt. Wellicht overnachten sommige vogels die overdag in de IJsselmonding vertoeven op de slaapplaatsen in de Veluwerandmeren.

Overig Nederland

De aantallen elders liggen duidelijk op een lager niveau: op het IJmeer (Kinseldam) en de Kwade Hoek gaat het om een handvol vogels. Het is wel belangrijk dat deze slaapplaatsen steeds geteld worden, want ze zijn vrijwel jaarlijks bezet en alle overige gebieden tezamen leveren gemiddeld 10% van het totaal. Opvallend genoeg lijkt het westelijke IJsselmeergebied gemeden te worden. Heel af en toe wordt er op de Kreupel één vogel gezien. In het Zuidlaardermeer, Jan Durkspolder en Zwarte Meer sliepen in 2011 geen Reuzensterns vanwege ongunstige waterstanden. Op de vraag waar de vogels slapen die overdag in het Zuidlaardermeergebied verblijven, moeten we het antwoord schuldig blijven.

Voorlopige balans

Als we de maxima per gebied uit 2011 optellen, komen we uit op 156 vogels. Een onbruikbaar getal, want het is veel meer dan het gelijktijdig getelde maximum (82). Ook in eerdere jaren was dit steeds het geval: 120-150 vogels als de maxima per gebied opgeteld worden, maar simultaan

geen enkele keer boven de 100. En we hebben er al meer dan 15 van zulke simultaanstellingen op zitten. De meest voor de hand liggende interpretatie is dat er voor een aantal weken een groep van 80-100 vogels in Nederland pleistert die regelmatig van locatie wisselt. Het zou natuurlijk prachtig zijn als dit ooit met een of meer gezenderde vogels kon worden gestaafd. De 80-100 Reuzensterns vormen overigens wel een onmiskenbare toename ten opzichte van 10-20 jaar geleden. Uit een reconstructie van dagwaarnemingen en slaapplaatsstellingen komen we uit op maximaal 20-40 Reuzensterns in de jaren negentig. De toename is begonnen rond 2001.

Tellers bedankt

Een woord van dank voor de tellers is op zijn plaats. Een inmiddels vaste club vogelaars trekt er elke nazomer, drie vrijdagavonden op rij, op uit om de slaapplaatsen van Reuzensterns te tellen. In de IJsselmonding wordt er zelfs een boot voor ingezet! Als de weersomstandigheden gunstig zijn, is het een van de meest relaxte manieren om vogels te tellen: op een nazomeravond bij zonsondergang een beetje Reuzensterns zitten turven! Maar dat is uiteraard niet op alle avonden het geval...

Belangstellenden kunnen zich altijd melden bij ondergetekende, want soms zijn de vaste tellers verhinderd. Dit geldt ook voor diegenen die een slaapplaats vermoeden in een hier niet genoemd gebied. En als we toch bezig zijn: als er mensen zijn die eens willen uitzoeken waar de Reuzensterns slapen die overdag in de IJsselmonding worden gezien, laat het ons weten!

● Olaf Klaassen

Tabel 1. Landelijke aantallen van Reuzenstern, zoals vastgesteld tijdens simultane slaapplaatsstellingen in het najaar van 2007-2011.

jaar	aantal
2007	77
2008	85
2009	95
2010	93
2011	82

Tabel 2. Aantallen Reuzensterns op slaapplaatsen tijdens 3 landelijke simultaanstellingen in de nazomer van 2011. Oranje gemarkeerd zijn de maxima per gebied.

gebied	19-aug	26-aug	2-sep
Achter de Zwartens	20	0	0
Jaap Deensgat	3	-	0
Paessens buitendijks	12	28	26
totaal Lauwersmeer	35	28	26
Makkumer Zuidwaard	8	0	0
Gaastwad	5	32	2
Workumerwaard It Soal	5	0	37
Bocht van Molkwerum	0	2	0
Steile Bank	15	14	12
Lemsterhoek *	-	-	-
totaal Friese IJsselmeerkust	33	48	51
Ketelmeer	0	0	0
Vossemeer	0	0	0
Drontermeer, Gelderse sluis	1	0	0
Doornspijk/Polsmaten e.o.	3	2	0
Zwarte Meer Vogeiland	0	0	-
Zwarte Meer West	0	0	0
totaal IJsselmonding/ Veluwerandmeren	4	2	0
Zuidlaardermeer	0	0	0
Jan Durkspolder *	0	-	-
Kreupel	0	1	1
Kinseldam	4	1	1
Kwade Hoek	2	2	0
totaal overig NL	6	4	2
totaal Nederland	78	82	79

* wordt alleen geteld als de waterstand het gebied geschikt maakt

Reuzenstern,
IJsselmonding
9 september 2008.
Foto: Cor Fikkert

